

<https://doi.org/10.70728/c.series.san.v08.i09.002>

GLOBALLASHUV SHAROITIDA YOSHLAR MADANIY TAFAKKURIDA KECHAYOTGAN TRANSFORMATSION JARAYONLARNING ILMIY-NAZARIY TAHLILI

Abdurahimov Bobur Boqijon o‘g‘li

Namangan davlat universiteti

An‘anaviy xonandalik va cholg‘u ijrochiligi kafedrasi o‘qituvchisi.

Annotatsiya. Mazkur maqolada globallashuv sharoitida yoshlar madaniy tafakkurida kechayotgan transformatsion jarayonlar ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada axborot qabul qilish shaklining o‘zgarishi, qadriyatlar tizimining raqobatli muhitga kirishi, badiiy-estetik qabul mezonlarining o‘zgarishi, identifikatsion murakkablashuv, kommunikativ xulqning raqamli platformalarda qayta shakllanishi va madaniy institutlar funksiyasining transformatsiyasi kabi asosiy yo‘nalishlar tahlil qilinadi. M. Castells, M. McLuhan, P. Bourdieu, shuningdek B.B. Inatullayev, J.J. Obloqulov, T.R. Safarova, M.M. Raxmatova va boshqa olimlarning ilmiy yondashuvlari qiyosiy tahlil qilinib, transformatsion jarayonlarning ikki qutbli – imkoniyat va xavf – xususiyati ilmiy asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: globallashuv, madaniy tafakkur, transformatsiya, yoshlar, raqamli madaniyat, identitet, badiiy-estetik idrok, media savodxonlik, madaniy institutlar.

Аннотация. В данной статье с научно-теоретической точки зрения анализируются трансформационные процессы, происходящие в культурном мышлении молодёжи в условиях глобализации. В статье рассматриваются такие основные направления, как изменение форм восприятия информации, вхождение системы ценностей в конкурентную среду, трансформация критериев художественно-эстетического восприятия, усложнение процессов идентификации, переосмысление коммуникативного поведения на цифровых платформах, а также трансформация функций культурных институтов. На основе сравнительного анализа научных подходов М. Кастельса, М. Маклюэна, П. Бурдьё, а также Б.Б. Инатуллаева, Ж.Ж. Облокулова, Т.Р. Сафаровой, М.М. Рахматовой и других учёных обосновывается двойственный характер трансформационных процессов, сочетающий в себе как возможности, так и риски.

Ключевые слова: глобализация, культурное мышление, трансформация, молодёжь, цифровая культура, идентичность, художественно-эстетическое восприятие, медиаграмотность, культурные институты.

Abstract. This article provides a scientific-theoretical analysis of the transformational processes occurring in youth cultural thinking under globalization. The article examines key

directions including changes in information reception forms, entry of the value system into a competitive environment, shifts in artistic-aesthetic reception criteria, identificational complexification, reformation of communicative behavior on digital platforms and transformation of cultural institution functions. Comparative analysis of scientific approaches of M. Castells, M. McLuhan, P. Bourdieu, as well as B.B. Inatullayev, J.J. Obloqulov, T.R. Safarova, M.M. Raxmatova and other scholars is conducted, and the bipolar nature of transformational processes – as both opportunity and risk – is scientifically substantiated.

Keywords: globalization, cultural thinking, transformation, youth, digital culture, identity, artistic-aesthetic perception, media literacy, cultural institutions.

Kirish. Bugungi globallashuvni faqat iqtisodiy integratsiya, texnologik taraqqiyot yoki chegaralar ochiqligi sifatida talqin qilish yetarli emas. U, eng avvalo, ma’nolar, obrazlar, qadriyatlar, xulq modellari, til birliklari, badiiy shakllar va axborot oqimlarining global aylanishidir. Yoshlar esa ana shu aylanishning eng faol, eng sezgir va eng tez ta’sirlanuvchi qatlamidir.

Ular global madaniyatni ko‘pincha nazariy kitoblar yoki rasmiy axborotlar orqali emas, balki qisqa videolar, musiqa, kino, reklama, bloggerlar nutqi, ijtimoiy tarmoqdagi trendlar, o‘yinlar, memlar, vizual belgilar va kundalik raqamli muloqot orqali qabul qiladilar. Shuning uchun globallashuv sharoitida yoshlar madaniy tafakkuridagi transformatsiya, birinchi navbatda, madaniy axborotni qabul qilish shaklining o‘zgarishida namoyon bo‘ladi.

Mazkur maqolaning maqsadi – globallashuv sharoitida yoshlar madaniy tafakkurida kechayotgan transformatsion jarayonlarning ilmiy-nazariy mohiyatini ochib berish, ularning asosiy yo‘nalishlarini aniqlash hamda bu jarayonlarning imkoniyat va xavf jihatlarini madaniyatshunoslik mezonlari asosida baholashdan iborat.

Asosiy qism. Transformatsion jarayonlarning nazariy asoslari M. Castells tarmoq jamiyati nazariyasi doirasida zamonaviy davrda axborot oqimlari jamiyatning ijtimoiy tuzilishi, hokimiyat shakllari va kommunikatsiya usullarini qayta tashkil etishini asoslaydi. Mazkur yondashuvni yoshlar madaniy tafakkuriga tatbiq etganda muhim xulosa yuzaga keladi: bugungi yoshlar madaniy tajribani avvalgidek vertikal tartibda – avloddan avlodga, ustozdan shogirdga shaklida emas, balki tarmoqlangan, tezkor va ko‘p markazli axborot oqimlari orqali qabul qilmoqda.

M. McLuhan media vositalarini inson imkoniyatlarining “kengayishi” sifatida talqin qilib, kommunikatsiya texnologiyalari inson idroki va ijtimoiy xulqini o‘zgartirishini asoslab beradi.^[1] Bu fikr bugungi yoshlar madaniy tafakkuriga bevosita daxldor. Chunki telefon, internet, ijtimoiy tarmoq yoki video platforma yoshlar uchun faqat texnik vosita emas; ular dunyoni ko‘rish, voqeani baholash, o‘zini ifodalash va boshqalar bilan munosabat qurish vositasiga aylangan.

P. Bourdieu badiiy-estetik baholash mezonlari va madaniy tanlovlarning ijtimoiy shartlanganligini tahlil qilib, insonning san’atni qabul qilishi uning ijtimoiy tajribasi, ta’limi, madaniy kapitali va muhitiga bog‘liqligini ko‘rsatadi.^[2] Bu yondashuv yoshlar madaniy tafakkuriga tatbiq etilganda muhim savol tug‘iladi: bugungi yoshlarning badiiy-estetik

baholash mezonlarini qaysi muhit shakllantirmoqda – oila va ta’limmi, milliy san’atmi yoki raqamli platformalardagi algoritmik kontentmi?

Axborot qabul qilish shaklining o‘zgarishi – Axborot globallashuvi yosh avlod tafakkuridagi eng keskin transformatsion omillardan biridir. J.J. Obloqulov axborot globallashuvi sharoitida o‘spirinlarning dunyoqarashi salbiy ta’sirlarga duch kelishi, zararli axborotning manbalari, ko‘rinishlari va oqibatlarini aniqlash zarurligini asoslaydi.^[3] Obloqulov yondashuvining e’tiborli tomoni shundaki, u yoshlarning axborotga munosabatida noaniqlik mavjudligini, ya’ni global axborotning hayotga ta’sirini yoshlarning katta qismi aniq baholay olmasligini ko‘rsatadi.

Axborot globallashuvi yoshlar madaniy tafakkurida uch darajadagi o‘zgarishni yuzaga keltiradi. Birinchi daraja – axborot qabul qilish tezligining oshishi: yoshlar juda ko‘p axborotni qisqa vaqt ichida qabul qiladi, ammo uni chuqur tahlil qilishga ulgurmaydi. Ikkinchi daraja – axborotning badiiy-vizual shaklda kuchayishi: matndan ko‘ra video, tasvir, ovoz va emotsional signal kuchliroq ta’sir qila boshlaydi. Uchinchi daraja – axborotga nisbatan qadriy masofaning qisqarishi: yosh ko‘rgan kontentiga tanqidiy savollar bermasdan qabul qilsa, axborot tafakkur ustidan yashirin hukmronlik qila boshlaydi.

Kitob mutolaasi odatda izchil fikrlash, obrazni tasavvurda yaratish, matn bilan ichki suhbatga kirishish va ma’no qatlamlarini bosqichma-bosqich ochishni talab qiladi. Qisqa video esa tezkor obraz, emotsional ta’sir, darhol munosabat va tez almashadigan taassurotga asoslanadi. Bu ikki format yosh tafakkuriga turlicha ta’sir ko‘rsatadi. Birinchisi chuqurlikni, ikkinchisi tezlikni kuchaytiradi. Shu sababli globallashuv sharoitida madaniy tafakkur transformatsiyasining birinchi belgisi – izchil, matnli va badiiy anglashdan ko‘ra vizual, tezkor va emotsional qabul qilish shaklining kuchayishidir.

Qadriyatlar tizimining transformatsiyasi – Globallashuv asrida yoshlar madaniy tafakkuridagi o‘zgarishlarning eng sezilarli jihatlaridan biri qadriyatlar maydonining kengayishi va ayni paytda murakkablashuvidir. Hozirgi davrda yoshlar bir vaqtning o‘zida milliy qadriyatlar, diniy-ma’rifiy qadriyatlar, fuqaroviy qadriyatlar, global liberal qadriyatlar, iste’molchilik qadriyatlari va ommaviy madaniyat qadriyatlari ta’sirida bo‘ladi. M.A. Mavrulova milliy-madaniy qadriyatlar jamiyat ma’naviy barqarorligini ta’minlaydi, degan yondashuvi iste’mol madaniyati sharoitida yanada dolzarb ko‘rinadi.^[4]

Bunday ko‘p qatlamli qadriy muhit yoshlar tafakkurini boyitishi ham mumkin, chalg‘itishi ham mumkin. Agar yoshda tanqidiy idrok, tarixiy xotira, milliy-madaniy tayanch shakllangan bo‘lsa, u turli madaniy manbalardan foydali tajriba oladi. Aksincha, ichki mezonlar yetarli bo‘lmasa, qadriyatlar ko‘pligi qadriy beqarorlikka olib keladi.

“Zamonaviylik” tushunchasining yoshlar ongida qanday talqin qilinayotgani bu o‘zgarishni yaqqol ko‘rsatadi. Zamonaviylik ilm, kasb, texnologiya, ochiq fikrlash bilan bog‘langanda ijobiy mazmun kasb etadi. Biroq zamonaviylik milliy qadriyatlardan uzoqlashish, til va urf-odatlariga befarqlik bilan bog‘lansa, u madaniy tafakkurda buzuvchi omilga aylanadi. Shu sababli globallashuv sharoitida asosiy vazifa zamonaviylikni milliy-madaniy qadriyatlarga zid emas, balki ularni yangicha sharoitda rivojlantirish imkoniyati sifatida tushuntirishdan iborat.

Badiiy-estetik qabul mezonlarining o‘zgarishi – Raqamli platformalar san’at va ko‘ngilochar mahsulotlar o‘rtasidagi chegarani sezilarli darajada xiralashtirdi. Badiiy-estetik saviyasi past mahsulotlar ko‘pincha shovqin, tezkor effekt va hissiy qo‘zg‘atish orqali ommalashadi. Natijada yoshlarning san’atni anglash jarayoni chuqur tahlil va badiiy ma’no izlashdan ko‘ra tezkor taassurot va emotsional reaksiya atrofida shakllanishi mumkin. J.J. Aytmuratova yoshlarni haqiqiy san’atni anglashga o‘rgatish zarurligini alohida ta’kidlaydi.^[5]

Milliy san’at yoshlar madaniy tafakkuridagi badiiy-estetik transformatsiyaga qarshi muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Q.B. Panjiyevning ilmiy izlanishlarida xalq qo‘shiqchiligi va milliy musiqa merosi yoshlarni ma’naviy-estetik tarbiyalashda muhim vosita ekanini asoslaydi. Xalq qo‘shig‘i, maqom, doston, baxshichilik yoki milliy teatr yosh ongiga faqat badiiy zavq bermaydi; ular orqali yosh xalqning tarixiy xotirasi, axloqiy mezonlari, ijtimoiy ideallari va badiiy tafakkurini o‘zlashtiradi.

San’atni anglash esa yoshni sekin o‘ylashga, obraz ortidagi ma’noni izlashga, insoniy kechinmalarni tushunishga va qadriyatlarni badiiy shaklda idrok etishga o‘rgatadi. Haqiqiy san’atni anglash qobiliyati bo‘lmagan yosh yengil kontentni badiiy hodisa, shovqinni ifoda, tashqi effektini ma’no deb qabul qilishi mumkin. Bunday holatda madaniy tafakkur chuqur estetik idrokdan ko‘ra yuzaki ta’sirchanlikka tayanadi.

Identifikatsion transformatsiya va madaniy integratsiya – Yoshlar madaniy tafakkuridagi yana bir muhim o‘zgarish shaxsiy identitetning murakkablashuvida namoyon bo‘ladi. Zamonaviy yosh o‘zini bir vaqtning o‘zida milliy, fuqaroviy, global va raqamli jamoalar a’zosi sifatida anglaydi. Bu mansubliklarning ko‘pligi tabiiy, ammo ular o‘rtasidagi ichki muvozanat yo‘qolsa, shaxsiy identitetda beqarorlik paydo bo‘ladi. B.B. Inatullayev madaniy integratsiya va akkulturasiya jarayonlarini etnik mansublik hamda identiklikni saqlash masalalari bilan bog‘lab izohlaydi. Madaniy integratsiya jarayonlarida o‘ziga xoslikni saqlash masalasi markaziy o‘rin tutadi.^[6]

Globalashuv sharoitida yoshlarni faqat tashqi ta’sirdan asrash emas, balki ularni o‘z madaniyatini dunyoga tushuntira oladigan, zamonaviy shaklda taqdim eta oladigan, madaniyatlararo muloqotda faol ishtirok etadigan subyekt sifatida shakllantirish lozim. Shu jihatdan T.R. Safarova etnomadaniy turizmni madaniyatlararo muloqot, milliy o‘z-o‘zini anglash va etnomadaniy qadriyatlarni rivojlantirish vositasi sifatida talqin qiladi.^[7] Bu qarash madaniy merosga nisbatan zamonaviy yondashuvni ko‘rsatadi: meros faqat saqlanadigan obyekt emas, balki xalqaro muloqot va yoshlar ijodining tirik resursidir.

Integratsiya va assimilyatsiya o‘rtasidagi farq hal qiluvchi ahamiyatga ega. Integratsiya yoshning boshqa madaniyatlar bilan muloqotga kirishgan holda o‘z ichki madaniy tayanchini saqlashi, yangi tajribani ijodiy o‘zlashtirishi va milliy tafakkurini boyitishidir. Assimilyatsiya esa boshqa madaniy oqimlar ta’sirida o‘z madaniy belgilaridan, tilidan va qadriyatlaridan uzoqlashishdir.

Kommunikativ transformatsiya va raqamli etika – Raqamli muloqot yoshlarning fikr bildirish, bahslashish, munosabat bildirish va guruhga qo‘shilish usullarini o‘zgartirdi. Avval muloqot ko‘proq yuzma-yuz, ijtimoiy nazorat kuchli bo‘lgan muhitda kechgan bo‘lsa, bugun u anonim yoki yarim anonim, tezkor va ko‘p hollarda emotsional platformalarda sodir bo‘lmoqda. N.M. Mullabayeva xavfsiz muhit va kiberbulling masalalarini o‘rganar ekan,

bolalar va o‘smirlar rivojida zo‘ravonlik, bosim, masxara va ijtimoiy izolyatsiya salbiy oqibatlariga olib kelishini isbot etadi.^[8]

Madaniy tafakkur rivojlangan shaxs bahs yuritadi, lekin kamsitmaydi; tanqid qiladi, lekin shaxs sha'nini poymol qilmaydi; fikr bildiradi, lekin nafratni targ‘ib qilmaydi. Raqamli muhitda bunday mezonlarni shakllantirish qiyin, chunki internet tezkor va ko‘pincha nazoratsiz reaksiya talab qiladi. Shu sababli yoshlar madaniy tafakkuridagi transformatsiyalarni o‘rganishda raqamli etika va onlayn muloqot madaniyati alohida o‘rin olishi kerak.

Madaniy institutlar transformatsiyasi va institutsional javob – Transformatsion jarayonlarning institutsional tomoni ham muhim ahamiyat kasb etadi. M.M. Raxmatova yoshlar ma'naviy salohiyatini yuksaltirishda siyosiy institutlar, davlat va jamoat tashkilotlari faoliyatining ahamiyatini asoslaydi.^[9] Bu qarash globallashuv sharoitida yoshlar madaniy tafakkuri o‘z-o‘zidan sog‘lom shakllanmaydi, degan xulosaga olib keladi.

Bugungi transformatsiya shuni ko‘rsatmoqdaki, an'anaviy institutlar yoshlar bilan ishlashda raqamli muhitga moslashishga majbur. Kutubxona faqat kitob beradigan joy bo‘lib qolsa, yoshlar undan uzoqlashadi. Muzey faqat eksponat saqlasa, lekin interaktiv tushuntirish bermasa, yoshlar uchun jonli madaniy tajriba bo‘la olmaydi. Teatr yoshlar tilida muloqot qilmasa, sahnadagi g‘oya yosh ongiga yetib bormasligi mumkin.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Madaniyat va san’at sohasining jamiyat hayotidagi o‘rnini yanada oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni madaniyatni faqat merosni saqlash sohasi sifatida emas, balki jamiyatning ma'naviy rivoji, yoshlar tarbiyasi va xalqaro tanituv bilan bog‘liq strategik soha sifatida belgilaydi.^[10] Bu yondashuv globallashuv sharoitida yoshlar madaniy tafakkuridagi transformatsiyalarni boshqarish uchun siyosiy-huquqiy asos yaratadi.

Taqiqlashdan ko‘ra mazmunli muqobil yaratish samaraliroqdir. Yoshlar badiiy-estetik saviyasi past kontentga qiziqayotgan bo‘lsa, ularga badiiy jihatdan kuchli, zamonaviy va milliy ildizga ega kontent taklif etilishi zarur. Yoshlar qisqa videolarni ko‘p ko‘rayotgan bo‘lsa, milliy madaniyat va tarixiy xotira ham qisqa, ta’sirchan va mazmunli formatlarda yetkazilishi kerak.

Transformatsiyaning ikki qutbli tabiati – Yoshlar madaniy tafakkuridagi transformatsion jarayonlarni umumlashtirib, bir nechta asosiy yo‘nalishga ajratish mumkin. Birinchi yo‘nalish – axborot qabul qilish shaklining o‘zgarishi: matnli, izchil va chuqur o‘qishdan ko‘ra vizual, qisqa va tezkor kontent ta’siri ortadi. Ikkinchi yo‘nalish – qadriyatlar tizimining raqobatli muhitga kirishi: milliy qadriyatlar global iste'mol madaniyati, individualizm va virtual mashhurlik bilan raqobatga tushadi. Uchinchi yo‘nalish – badiiy-estetik qabul mezonlarining o‘zgarishi: san’atni chuqur anglash o‘rnini ayrim hollarda effekt va ommaboplik egallashi mumkin. To‘rtinchi yo‘nalish – identifikatsion murakkablashuv: yosh o‘zini bir vaqtning o‘zida milliy, diniy, fuqaroviy, global va raqamli jamoalar a’zosi sifatida anglaydi. Beshinchi yo‘nalish – kommunikativ xulqning raqamli platformalarda qayta shakllanishi. Oltinchi yo‘nalish – madaniy institutlar funksiyasining o‘zgarishi.

Mazkur transformatsiya ikki qutbli xususiyatga ega. Bir tomondan, u yoshlar tafakkurini ochiqlik, ijodkorlik, madaniyatlararo muloqot, raqamli savodxonlik va global

bilimlar bilan boyitadi. Ikkinchi tomondan, agar ichki madaniy tayanchlar, qadriy mezonlar, badiiy-estetik idrok, media savodxonlik va identifikatsion barqarorlik yetarli bo‘lmasa, ayni jarayonlar madaniy begonalashuv, soddalashuv, axborotga qaramlik va qadriy parokandalikka olib kelishi mumkin.

Xulosa. Globallashuv yoshlar madaniy tafakkuriga biryoqlama ta’sir ko‘rsatmaydi. U bir tomondan yosh avlodni xalqaro bilimlar, zamonaviy texnologiyalar, madaniyatlararo muloqot va ijodiy imkoniyatlar bilan yuzlashtirsa, ikkinchi tomondan ichki qadriy tayanchlar yetarli bo‘lmagan sharoitda madaniy begonalashuv, yuzaki badiiy-estetik qabul, axborotga qaramlik va identifikatsion beqarorlikni ham kuchaytirishi mumkin.

Transformatsion jarayonlarni boshqarishning asosiy yo‘li taqiqlash emas, madaniy tafakkurni kuchaytirishdir. Yoshlar global madaniyatni ko‘rsin, lekin uni tahlil qilsin; xorijiy san’atni bilsin, lekin milliy san’atni ham anglasin; raqamli platformadan foydalansin, lekin algoritmik ta’sirni tushunsin. Ana shunday yondashuv globallashuvni xavf emas, madaniy yetilish maydoniga aylantiradi. Buning uchun esa madaniy institutlar, ta’lim tizimi, oila va raqamli platformalar o‘rtasida uyg‘un hamkorlik zarur.

Shu asosda mazkur tadqiqotning keyingi bo‘limlarida yoshlar madaniy tafakkuriga ta’sir etuvchi tahdidlarni tasniflash, ularni baholash mezonlarini ishlab chiqish va himoya mexanizmlarini aniqlash amalga oshiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. McLuhan M. Understanding Media: The Extensions of Man. – Cambridge, MA: MIT Press, 1994. – pp.7–21.
2. Bourdieu P. Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1984. – pp.1–7, 56–59.
3. Obloqulov J.J. Axborot globallashuvi jarayonida o‘spirinlar dunyoqarashidagi salbiy o‘zgarishlarning psixodiagnostikasi va psixokorreksiyasi: psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Toshkent, 2022. – B.3–12.
4. Mavrulova M.A. Jamiyat ma’naviy barqarorligini ta’minlashda milliy-madaniy qadriyatlarning o‘rni: san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti, 2022. – B.121.
5. Aytmuratova J.J. Qoraqalpog‘iston madaniyati taraqqiyotida fan, adabiyot va san’at arboblarning tutgan o‘rni (XX asr ikkinchi yarmi – XXI asr boshlari): tarix fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Nukus, 2022. – B.3–4.
6. Inatullayev B.B. Farg‘ona vodiysi qirg‘izlari madaniyatida etnik mansublik va integratsiya jarayonlari: san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti, 2025. – B.7–10.
7. Safarova T.R. Etnomadaniy turizmni rivojlantirishning ijtimoiy-madaniy omillari: falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti, 2022. – B.3–14.
8. Mullabayeva N.M. Maktabdagi xavfsiz muhit bolalar shaxsini rivojlantirish omili sifatida: psixologiya fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi. – Toshkent, 2022. – B.3–15.

9. Raxmatova M.M. Yoshlar ma’naviy salohiyatini yuksaltirishda siyosiy institutlarning o‘rni: falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Buxoro, 2022. – B.69–84, B.97–110.

10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Madaniyat va san’at sohasining jamiyat hayotidagi o‘rni va ta’sirini yanada oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni. PF–6000, 26.05.2020. – 1-, 2-bandlar.

11. Zaripov R.E. Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda til siyosati: bilingvizm va pluralingvizm: filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Toshkent, 2021. – B.3–16.